

FN:s kommitté för barnets rättigheter

**Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 4 (2003)
Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för
konventionen om barnets rättigheter**

Översättning december 2012

Reviderad mars 2014

Originalspråk: Engelska

FN:S KOMMITTÉ FÖR BARNETS RÄTTIGHETER

CRC/GC/2003/4

Trettiotredje sessionen

1 juli 2003

Barnombudsmannen

I. Inledning: "förändra berättelsen om oss"

1. Barn i gatumiljöer som konsulterades för denna allmänna kommentar talade med eftertryck om behovet av respekt, värdighet och rättigheter. När de uttryckte sina känslor sade de bland annat: "Respektera oss som människor." "Jag skulle vilja att folk som aldrig levt på gatan såg oss som människor med stolthet, precis som vanliga människor." "Det handlar inte om att få bort oss från gatan och få in oss i härbärgen. Det handlar om att ge oss en ställning." "Regeringarna borde inte säga att vi inte ska vara på gatan. De borde inte trakassera oss om vi är på gatan. Vi borde accepteras." "Att vi lever på gatan betyder inte att vi inte kan ha rättigheter." "Gatan sätter sin prägel på en: Antingen tar man sig därifrån eller så gör man det inte." "Vi vill inte ha hjälp, välgörenhet eller medlidande. Regeringarna borde samarbeta med lokalsamhället för att ge oss rättigheter. Vi ber inte om välgörenhet. Jag vill bli någon som klarar sig själv." "[Folk] borde ge oss en chans att använda våra begåvningar och talanger för att förverkliga våra drömmar." "Ge oss möjligheten att förändra berättelsen om oss".¹

II. Övergripande kontext

Syfte

2. I denna allmänna kommentar ger FN:s kommitté för barnets rättigheter sakkunnig vägledning åt konventionsstaterna när det gäller att utveckla heltäckande och långsiktiga nationella strategier rörande barn i gatumiljöer, som utgår från ett barnrättsbaserat helhetsperspektiv, och som både gäller förebyggande och avhjälpanande åtgärder, i linje med FN:s konvention om barnets rättigheter. De nämns inte uttryckligen i konventionen, men alla konventionens bestämmelser är tillämpliga på barn i gatumiljöer, som utsätts för kränkningar av en stor majoritet av konventionens artiklar.

Konsultationer

3. Totalt 327 barn och unga från 32 länder tillfrågades i sju regionala konsultationer. Företrädare för civilsamhället svarade på en generell uppmaning att inkomma med bidrag, och samtliga konventionsstater fick ta del av ett genomarbetat textförslag.

Terminologi

4. Tidigare har barn i gatumiljöer bland annat beskrivits med termer som "gatubarn", "barn på gatan", "gatans barn", "barn som rymt", "utkastade barn", "barn som bor och/eller arbetar på gatan", "hemlösa barn", och "barn med gatuanknytning". I denna allmänna kommentar används termen "barn i gatumiljöer" på så vis att den omfattar: (a) barn som är beroende av gatorna för sitt boende och/eller arbete, antingen ensamma, med kamrater eller med sin familj; och (b) en bredare grupp av barn som har knutit starka band till det offentliga rummet, och för vilka gatan spelar en viktig roll för vardagslivet och identiteten. I denna bredare grupp ingår barn som periodiskt, men inte alltid, bor och/eller arbetar på gatan, och barn som inte bor eller arbetar på gatan, men som regelbundet har följande med kamrater, syskon eller familj på gatan. När det gäller barn i gatumiljöer innefattar uttrycket "att vistas i det offentliga rummet" att man tillbringar en betydande mängd tid på gator eller gatemarknader, i offentliga parker, i offentliga utrymmen, på torg, samt på buss- och tågstationer. Det innefattar inte offentliga byggnader som skolor, sjukhus eller andra jämförbara institutioner.

Viktiga påpekanden

5. Det finns olika synsätt som tillämpas när det gäller barn i gatumiljöer, ibland i kombination, bland annat: ett barnrättsbaserat synsätt, där barnet respekteras som rättighetsinnehavare och beslut ofta fattas tillsammans med barnet; ett välfärdsbaserat synsätt, där man "räddar" barn som ses som objekt eller offer från gatan, och där beslut fattas i barnets ställe, utan att man på allvar tar hänsyn till hans åsikter; och ett repressivt synsätt, där barnet uppfattas som en brottsling. Det

¹ Alla citat är från konsultationer eller skriftliga bidrag till denna allmänna kommentar. De är i tur och ordning citat av: barn i Bangladesh (skriftligt bidrag från Dhaka); barn i Latinamerika (konsultation i Mexiko); en 15-årig pojke från Brasilien; en 18-årig pojke och flicka från Indien; barn och unga från Demokratiska republiken Kongo; barn och unga i Europa (konsultation i Bryssel); en 16-årig pojke från Pakistan; en pojke från Burundi; respektive en 18-årig pojke från Brasilien.

välfärdsbaserade och det repressiva synsättet tar inte hänsyn till barnet som rättighetsinnehavare, och medför att barn tas från gatan med våld, vilket ytterligare kränker deras rättigheter. Välfärdsbaserade och repressiva synsätt blir inte rättighetsbaserade bara för att man hävdar att de tillämpas för barnets bästa.² För att konventionen ska tillämpas krävs att man tillämpar ett barnrättsbaserat synsätt.

6. Barn i gatumiljöer är ingen homogen grupp. De har en stor mängd olika särdrag när det gäller bland annat ålder, kön, etnicitet, tillhörighet till ursprungsbefolkning, nationalitet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och könsuttryck. Denna bredd av olika särdrag medför olika erfarenheter, risker och behov. Hur barnets tillvaro på gatan ser ut, och hur mycket tid som tillbringas där, varierar kraftigt från barn till barn. Detsamma gäller arten och omfattningen av barnens relationer med kamrater, familjemedlemmar, människor i lokalsamhället, aktörer inom civilsamhället och myndigheter. Barns relationer kan hjälpa dem att överleva på gatan, men kan också göra att våldsamma kränkningar av deras rättigheter fortsätter. Barn sysslar med en rad olika aktiviteter i det offentliga rummet, såsom arbetar, umgås socialt, roar sig/fördriver tiden, tar skydd, sover, lagar mat, tvättar, samt missbrukar droger och har sex. Barn kan syssla med dessa aktiviteter frivilligt, av brist på rimliga valmöjligheter, eller på grund av tvång eller våld från andra barn eller vuxna. Barn kan syssla med dessa aktiviteter ensamma eller i sällskap med familjemedlemmar³, vänner, bekanta, gängmedlemmar, eller med kamrater, äldre barn och/eller vuxna som utnyttjar dem.

7. Ofta samlar man inte in data systematiskt och på rätt detaljnivå, vilket gör att man inte vet hur många barn som lever i gatumiljöer. Uppskattningarna skiftar beroende på olika definitioner som speglar socioekonomiska, politiska, kulturella och andra förutsättningar. Bristen på data gör att barnen blir osynliga, vilket leder till att man inte tar fram några policyer, eller att åtgärderna som vidtas är *ad hoc*, temporära eller kortsiktiga. Följden är att det fortgår en mängd rättighetskränkningar som tvingar ut barn på gatan, och som fortsätter när barnen är på gatan. Den här frågan berör samtliga konventionsstater.

8. Varför barn är i gatumiljöer, hur utbrett fenomenet är, och vilka barnens erfarenheter är, skiljer sig åt både inom och mellan konventionsstaterna. Bland de strukturella orsakerna till att barn hamnar i gatumiljöer och att barn i gatumiljöer exkluderas finns ojämlikheter på grund av ekonomisk ställning, ras och kön. Dessa ojämlikheter förvärras av materiell fattigdom, otillräckligt socialt skydd, dåligt riktade investeringar, korrupktion, och skatte- och utgiftspolicyer som gör det svårt eller omöjligt för människor att ta sig ur fattigdom. De strukturella orsakernas verkningar förstärks ytterligare av plötslig destabilisering som orsakas av konflikter, svält, epidemier, naturkatastrofer eller vräkning, eller händelser som leder till flykt eller tvångsförflyttning. Andra orsaker är våld, övergrepp, utnyttjande och vanvård i hemmet, vid omsorgsinrättningar eller vid utbildningsinrättningar (inklusive religiösa); att omsorgspersoner dör; att föräldrar lämnar bort sina barn (inklusive på grund av hiv/aids);⁴ omsorgspersoners arbetslöshet; utsatta familjer; familjesönderfall; polygami⁵; exkludering från utbildning; missbruk och mental ohälsa (hos barn eller familjer); intolerans och diskriminering, däribland mot barn med funktionsnedsättningar, barn som anklagas för häxeri, tidigare barnsoldater som förskjutits av sina familjer, och barn som förskjuts av sina familjer för att de ifrågasätter sin sexualitet eller identifierar sig som homosexuella, bisexuella, transsexuella, intersexuella eller asexuella; samt att familjer inte kan acceptera barns motstånd mot skadliga sedvänjor, till exempel barnäktenskap och könsstympning⁶.

² Se allmän kommentar nr 13 (2011) om barnets rätt till frihet från alla former av våld, punkt 59, samt nr 14 (2013) om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa.

³ När det gäller barn som är i gatumiljöer med sin familj fokuserar denna allmänna kommentar på barnen som huvudsakliga rättighetsinnehavare. I de fall där barn i gatumiljöer själva har barn måste i första hand beaktas vad som bedöms vara det bästa för varje generation barn

⁴ Se allmän kommentar nr 3 (2003) om hiv/aids och barnets rättigheter, punkt 7.

⁵ Se gemensam allmän rekommendation nr 31 av FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor/allmän kommentar nr 18 av FN:s kommitté för barnets rättigheter (2014) om skadliga sedvänjor, punkt 25-28.

⁶ *Ibid.*, punkt 19-24.

III. Syften

9. Syftena med denna allmänna kommentar är följande:

- a) Att förtydliga konventionsstaternas skyldigheter när det gäller att tillämpa ett barnrättsbaserat synsätt i strategier och initiativ för barn i gatumiljöer.
- b) Att ge heltäckande och sakkunnig vägledning till konventionsstaterna i att tillämpa en barnrättsbaserad helhetsyn på: att förebygga att barn utsätts för rättighetskränkningar och brist på valmöjligheter som resulterar i att de måste lita till gatan för sin överlevnad och utveckling; samt att främja och skydda rättigheterna för de barn som redan befinner sig i gatumiljöer, samt att se till att det finns obruten kedja av omsorg och hjälpa dem att utvecklas till sin fulla potential.
- c) Att identifiera hur specifika artiklar i konventionen berör barn i gatumiljöer, i syfte att stärka respekten för dem som rättighetsinnehavare och fullvärdiga medborgare, och att stärka kunskapen om barns kopplingar till gatan.

IV. Långsiktiga helhetsstrategier som bygger på ett barnrättsbaserat synsätt

A. Barnrättsbaserat synsätt

Beskrivning

10. I ett barnrättsbaserat synsätt är processen genom vilken man förverkligar barns rättigheter lika viktig som slutresultatet. Med ett barnrättsbaserat synsätt säkrar man respekten för barnets värdighet, liv, överlevnad, välbefinnande, hälsa, utveckling, deltagande och frihet från diskriminering, i barnets egenskap av rättighetsinnehavare.

11. Enligt FN:s barnfond (UNICEF)⁷ är ett barnrättsbaserat tillvägagångssätt ett som:

- a) Främjar förverkligandet av barns rättigheter såsom de fastslås i konventionen och i andra internationella instrument för mänskliga rättigheter.
- b) Använder barnrättsstandarder och -principer från konventionen och andra internationella instrument för mänskliga rättigheter som vägledning för uppförande, åtgärder, policyer och program, i synnerhet: icke-diskriminering; barnets bästa; rätten till liv, överlevnad och utveckling; rätten att bli hörd och tagen på allvar; samt barnets rätt att vägledas i utövandet av sina rättigheter av omvårdare, föräldrar och medlemmar i lokalsamhället, i enlighet med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor.
- c) Bygger upp barns kapacitet att som rättighetsinnehavare kräva sina rättigheter, och ansvarsbärare kapacitet att fullgöra sina skyldigheter mot barn.

Betydelse för barn i gatumiljöer

⁷ Se UNICEF, Child Rights Education Toolkit: Rooting Child Rights in Early Childhood Education, Primary and Secondary Schools (Genève, 2014), punkt 21. Finns på adressen https://www.unicef.org/crc/files/UNICEF_CRE_Toolkit_FINAL_web_version170414.pdf. Se även allmän kommentar nr 13, punkt 59. Se även "Human Rights Based Approach to Development Cooperation". Finns på adressen <http://hrbportal.org/the-human-rights-based-approach-to-development-cooperation-towards-a-common-understanding-among-un-agencies>.

12. Kommittén anser att strategier och initiativ som tillämpar ett barnrättsbaserat synsätt uppfyller huvudkriterierna för god praxis, oavsett nivå eller sammanhang. Barn i gatumiljöer är ofta misstroagna mot vuxnas inblandning i deras liv. Eftersom de behandlats illa av vuxna i samhället har de blivit ovilliga att lämna ifrån sig sin dyrköpta, om än begränsade, autonomi. I detta synsätt ligger fokus på att fullt ut respektera deras autonomi, inklusive att stödja dem när det gäller att hitta alternativ till att vara beroende av gatan. Synsättet främjar deras motståndskraft och återhämtningskapacitet samt deras förmågor, ökar deras egenmakt när det gäller beslutsfattande, och stärker dem som socioekonomiska, politiska och kulturella aktörer. Det bygger vidare på de starka sidor de har och det positiva de bidrar med till sin egen och sina kamraters, familjers och lokalsamhällets överlevnad och utveckling. Att tillämpa detta synsätt är inte bara moraliskt och juridiskt nödvändigt, utan är också det mest hållbara sättet att hitta och genomföra långsiktiga lösningar när det gäller barn i gatumiljöer.

B. Nationella strategier

Översikt

13. För att konventionsstaterna ska kunna uppfylla sina skyldigheter enligt konventionen uppmanas de att anta helhetsinriktade och långsiktiga strategier och avsätta de budgetmedel som krävs för barn i gatumiljöer. I det följande visas problemen och processerna som skär över flera olika områden, och därefter anges det tematiska innehåll som sådana strategier ska hantera. Barn i gatumiljöer är experter på sina egna liv, och bör delta i att ta fram och genomföra strategier. Ett första steg är att konventionsstaterna samlar in information om sådana barn i det egna landet för att kunna besluta sig för hur deras rättigheter ska upprätthållas på bästa sätt. Staterna bör ha ett sektorsövergripande synsätt för att förstå hur policyer på ett visst område, till exempel ekonomi, påverkar policyer på ett annat område, till exempel utbildning, som i sin tur påverkar barn i gatumiljöer. Staterna bör uppmuntra till samarbete över sektors- och statsgränser.

Översyn av lagstiftning och policyer

14. Konventionsstaterna bör göra en bedömning av hur lagar och policyer kan förbättras så att de speglar rekommendationerna i denna allmänna kommentar. Staterna bör med omedelbar verkan göra följande: avskaffa regleringar som direkt eller indirekt diskriminerar barn, eller deras föräldrar eller familj, på grund av gatusituationen; avskaffa eventuella regleringar som tillåter eller stödjer att man samlar ihop eller godtyckligt avlägsnar barn och deras familjer från gatorna eller det offentliga rummet; där det är lämpligt avskaffa brottsrubriceringar som kriminaliserar och oproportionerligt påverkar barn i gatumiljöer, till exempel tiggeri, brott mot utgångsförbud, lösdriveri och rymning från hemmet; samt avskaffa brottsrubriceringar som kriminaliserar barn för att de är offer för kommersiell sexuell exploatering och så kallade moralbrott, till exempel sex utanför äktenskapet. Konventionsstaterna bör införa barnskydds- eller barnlagstiftning som utgår från ett barnrättsbaserat synsätt, och som specifikt tar upp barn i gatumiljöer, alternativt se över befintlig lagstiftning så att den gör detta. Lagen bör implementeras med hjälp av policyer, mandat, operativa procedurer, riktlinjer, tillhandahållande av samhällstjänster, samt tillsyns- och genomdrivandemekanismer, och bör utvecklas i samarbete med nyckelaktörer, inklusive barn i gatumiljöer. Staterna kan behöva ta fram nationellt relevanta policymässiga och juridiska definitioner av dessa barn, grundat på deltagande forskning, i kontexter där det behövs för att underlätta insatser av juridiskt behöriga yrkesgrupper och samhällstjänster. Dock bör processen med att ta fram juridiska definitioner inte fördröja agerande i syfte att åtgärda rättighetskränkningar.

Statens roll, samt ansvar, reglering och samordning av icke-statliga aktörer

15. Strategier för barn i gatumiljöer bör beakta både statliga och icke-statliga aktörer. Statens roll, i egenskap av primär skyldighetsinnehavare, beskrivs i avsnitt V nedan. Staterna har en skyldighet att hjälpa föräldrar eller omvårdare att, inom ramen för sina förmågor och ekonomiska möjligheter och med respekt för den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor, ombesörja de levnadsvillkor som krävs för att barnet ska uppnå bästa möjliga utveckling (artikel 5, 18 och 27). Staterna bör även stödja civilsamhället, i egenskap av kompletterande aktörer, när det gäller att tillhandahålla

individanpassade specialiserade tjänster åt barn i gatumiljöer med utgångspunkt i ett barnrättsbaserat synsätt, genom finansiering, ackreditering och reglering. Näringslivet måste ta sitt ansvar när det gäller barns rättigheter, och konventionsstaterna bör se till att så sker.⁸ Det behövs samordning mellan statliga och icke-statliga aktörer. Staterna har en juridisk skyldighet att se till att icke-statliga tjänsteleverantörer följer konventionens bestämmelser.⁹

Att hantera komplexitet

16. De strategier som används måste hantera en mångfald av orsaker, från strukturella ojämlikheter till våld inom familjen. De måste också beakta å ena sidan åtgärder som ska genomföras omedelbart, till exempel att stoppa uppsamling eller godtyckligt avlägsnande av barn från det offentliga rummet, och å andra sidan åtgärder som ska genomföras gradvis, till exempel ett heltäckande socialt skydd. Det kommer sannolikt att behövas en kombination av juridiska förändringar, policyförändringar och förändringar i tillhandahållandet av samhällstjänster. Konventionsstaterna bör åta sig att uppfylla de mänskliga rättigheterna även efter barndomen. Specifikt bör staterna se till att det finns uppföljningsmekanismer för barn i alternativ omvårdnad när de blir vuxna vid 18 års ålder, så att stöd och samhällstjänster inte upphör abrupt.

Heltäckande barnskyddssystem

17. Inom ett lagstiftnings- och policyramverk byggs grunden för de praktiska åtgärder som krävs för strategier för förebyggande arbete och insatser genom att budgetera för, utveckla och stärka helhetsinriktade barnskyddssystem som utgår från ett barnrättsbaserat synsätt. sådana nationella barnskyddssystem måste nå fram till barn i gatumiljöer, och ska till fullo tillhandahålla de specifika samhällstjänster som de behöver. Systemen måste ombesörja obruten omsorg i alla relevanta kontexter, inklusive förebyggande arbete, tidiga insatser, uppsökande verksamhet på gatan, hjälptelefonnummer, drop in-centra, daghem, tillfällig barnhemsplacering, familjeåterförening, fosterhem, eget boende, eller andra kort- eller långsiktiga omsorgsalternativ. Men alla de här kontexterna är inte relevanta för alla barn i gatumiljöer. Förebyggande arbete och tidiga insatser är exempelvis prioriterade för barn som är på ett tidigt stadium när det gäller att utveckla starka och skadliga gatuanknytningar, men är inte relevanta för barn som föds i gatumiljöer. En del barn kanske inte placeras på boenden, medan familjeåterförening inte är relevant eller lämpligt för andra. I strategier bör det göras tydligt att ett barnrättsbaserat synsätt ska intas i varje enskild kontext. Administrativa bördor och fördröjningar när det gäller att få tillgång till barnskyddssystem bör reduceras. Information bör göras tillgänglig i barnanpassade och tillgängliga format, och barn i gatumiljöer bör få stöd i att förstå och navigera i barnskyddssystemen.

Kompetensbyggande för personer som är i kontakt med barnet

18. Konventionsstaterna bör investera i att alla yrkesverksamma som kommer i direkt eller indirekt kontakt med barn i gatumiljöer – till exempel personer som arbetar med att utforma policyer, inom polis, rättsväsende, utbildning, socialt arbete och psykologi – får god grundutbildning och fortbildning om barns rättigheter, barnskydd och den lokala kontexten för barn i gatumiljöer. Utbildningen kan använda sig av expertkunskap från icke-statliga aktörer, och bör inlemmas i läroplanerna vid relevanta utbildningsinrättningar. Personer för vilka det specifikt ingår i arbetsuppgifterna att arbeta med barn i gatumiljöer, till exempel gatubaserade socialarbetare och särskilda barnskyddsenheter inom polisen, behöver få ytterligare fördjupningsutbildning i barnrättsbaserade arbetssätt, psykosocialt stöd och barns egenmakt. "Uppsökande vandringar" och "gatuvandringar" är en viktig metod för utbildning ute på fältet. Förändring av attityder och beteenden bör ingå i grundutbildning och specialutbildning, liksom även kunskapsöverföring och utveckling av färdigheter, och utbildningen bör uppmuntra till samarbete och samverkan över sektorsgränser. Regeringar och lokala myndigheter bör förstå och stödja socialarbetarnas avgörande roll, inklusive gatubaserade socialarbetares, när det gäller tidigt upptäckande, samt stöd

⁸ Se allmän kommentar nr 16 (2013) om staternas skyldigheter rörande näringslivets påverkan på barnets rättigheter, punkt 8.

⁹ Se allmän kommentar nr 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen, punkt 42-44; nr 7 (2005) om genomförandet av barnets rättigheter under tidig barndom, punkt 32; nr 9 (2006) om rättigheter för barn med funktionsnedsättning, punkt 25; samt nr 16, punkt 25.

till familjer med barn i riskzonen, och till barn i gatumiljöer. Personerna som arbetar med barnen bör vara med och utveckla processer, riktlinjer för god tillämpning, strategiska direktiv, planer, prestationskrav och disciplinregler, och bör få stöd i att genomföra dem i praktiken.

Konventionsstaterna bör främja att andra intressenter som kommer i direkt eller indirekt kontakt med barn i gatumiljöer, till exempel transportarbetare, företrädare för medierna, lokala och andliga/religiösa ledare och privata aktörer, lär sig att vara lyhörda samt får utbildning. De privata aktörerna uppmuntras också att anta Barnrättsprinciperna för företag.¹⁰

Tillhandahållande av samhällstjänster

19. Konventionsstaterna bör vidta åtgärder för att säkra att barn i gatumiljöer har förmågan att få tillgång till grundläggande samhällstjänster som hälso- och sjukvård och utbildning, samt till rättsväsende, kultur, idrott och information. Staterna bör se till att deras barnskyddssystem ombesörjer specialiserade tjänster på gatan, med utbildade socialarbetare som har god kännedom om lokala kontakter på gatan, och som kan hjälpa barn att återknyta kontakten med familj, lokala samhällstjänster och det bredare samhället. Det behöver inte betyda att barn ska avsäga sig sina kontakter på gatan – tanken är snarare att insatsen ska trygga deras rättigheter. Förebyggande arbete, tidiga insatser och gatubaserade stödtjänster är delar som kompletterar och stärker varandra, och som skapar en obruten kedja av omsorg inom ramen för en fungerande långsiktig helhetsstrategi. Staterna är de primära skyldighetsinnehavarna, men staternas insatser kan kompletteras av civilsamhället när det gäller att utveckla och tillhandahålla innovativa och individanpassade samhällstjänster.

Genomförande på lokal myndighetsnivå

20. Framgångsrika initiativ kräver en detaljerad kunskap om lokala kontexter och individanpassat stöd till barn. När initiativ som genomförts i mindre skala genomförs i större skala måste man vara försiktig så att barn inte faller mellan stolarna under processens gång. Staterna bör uppmuntra och stödja partnerskapsbaserade specialiserade insatser på lokal nivå som utgår från ett barnrättsbaserat synsätt, som är små och flexibla, med tillräcklig budget, ofta ledda av civilsamhällesorganisationer med lokal expertis. Sådana interventioner bör samordnas av lokala myndigheter och stödjas av staten genom det nationella barnskyddssystemet. De kan ha nytta av stöd från den privata sektorn när det gäller resurser till kompetensutveckling och organisatoriska färdigheter, och från forskningsvärlden när det gäller forskningskapacitet för att möjliggöra evidensbaserade beslut. Om städer och lokalsamhällen är barnvänliga bidrar det till en accepterande atmosfär, och bildar grunden för sociala nätverk och lokalsamhällsbaserade skyddssystem för barn i gatumiljöer. Barn i gatumiljöer bör få stöd för att kunna delta i lokala, decentraliserade planeringsprocesser som byggs underifrån.

Bevakning och ansvar

21. Ett effektivt genomförande av lagstiftning, policyer och samhällstjänster i praktiken kräver tydliga mekanismer för bevakning och ansvarsutkrävning som är transparenta och som konsekvent följs. Konventionsstaterna bör stödja att barn i gatumiljöer engageras, inklusive i mekanismer för samhällsansvar, till exempel sammanslutningar av statliga och icke-statliga aktörer, kommittéer eller arbetsgrupper som övervakar samhällspolitiken, med fokus på barn i gatumiljöer. Oberoende nationella människorättsinstitutioner med uppgift att främja och bevaka genomförandet av konventionen¹¹, till exempel barnombudsmän, måste vara lätta att nå för barn i gatumiljöer.

Tillgång till rättsmedel och upprättelse

22. Barn i gatumiljöer som har varit offer för eller överlevt människorättskränkningar har rätt till fungerande rättsmedel och annan hjälp, inklusive juridiskt ombud. Det omfattar tillgång till individuella klagomekanismer, som barnen kan använda själva och/eller med vuxna som företrädare, och till rättsliga och icke-rättsliga upprättelsemekanismer på lokal och nationell nivå,

¹⁰ Se <http://childrenandbusiness.org>. Se även allmän kommentar nr 16.

¹¹ Se allmän kommentar nr 2 (2002) om rollen för oberoende nationella institutioner för mänskliga rättigheter i arbetet med att främja och skydda barnets rättigheter, punkt 2 och 15.

inklusive oberoende människorättsinstitutioner. När alla inhemska rättsmedel och hjälpmedel är uttömda bör det finnas tillgång till internationella människorättsmekanismer, däribland klagoinstitutet enligt det fakultativa protokollet till konventionen om ett klagomålsförfarande). Åtgärder för upprättelse kan exempelvis omfatta återbetalning, ekonomisk kompensation, rehabilitering, gottgörelse och garantier om att rättighetskränkningar inte upprepas.¹²

Datainsamling och forskning

23. Konventionsstaterna bör i samarbete med den akademiska världen, civilsamhället och den privata sektorn ta fram systematiska, rättighetsrespekterande och deltagandepräglade mekanismer för att samla in och dela med sig av data, uppdelade på rätt detaljnivåer, om barn i gatumiljöer. Staterna måste se till att insamlingen och användningen av sådan information inte stigmatiserar eller skadar barnen. Insamlandet av data om barn i gatumiljöer bör integreras i den nationella insamlingen av data om barn, så att nationella data inte enbart utgår från undersökningar av hushåll, utan också omfattar barn som inte lever i hushåll. Barn i gatumiljöer bör delta i att sätta upp mål och agendor för forskningen och i att samla in information, analysera och sprida forskning för att påverka utformningen av policyer, och utforma särskilda insatser.¹³ Gatumiljöer förändras snabbt, och forskning måste ske med jämna mellanrum så att policyer och program hålls aktuella.

V. Viktiga artiklar i konventionen med avseende på barn i gatumiljöer

Översikt

24. Alla rättigheter i konventionen och dess fakultativa protokoll relaterar till varandra och är odelbara, för barn i gatumiljöer liksom för alla barn. Denna allmänna kommentar bör läsas tillsammans med kommitténs samtliga övriga allmänna kommentarer. Denna allmänna kommentar fokuserar på artiklar som har särskilt stor betydelse för barn i gatumiljöer och som inte tidigare har varit i fokus för kommitténs allmänna kommentarer. Bestämmelser som handlar om exempelvis våld, utbildning, rättskipning för unga lagöverträdare och hälsa är självklart viktiga, men här nämns de bara som relativt korta hänvisningar till befintliga allmänna kommentarer. Andra artiklar granskas å andra sidan mer ingående med tanke på deras betydelse för barn i gatumiljöer, och på att kommittén inte tidigare har utforskat dem i detalj. Urvalet av artiklar i det följande innebär inte att medborgerliga och politiska rättigheter har företräde framför sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter för barn i gatumiljöer.

A. Artiklar med övergripande relevans för ett barnrättsbaserat synsätt

Artikel 2 om icke-diskriminering

Icke-diskriminering på grund av socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt

25. Konventionsstaterna måste respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i konventionen utan åtskillnad av något slag. Diskriminering är dock en av de främsta orsakerna till att barn hamnar i gatumiljöer. Därefter diskrimineras barnen på grund av sina kopplingar till gatan, det vill säga på grund av sitt sociala ursprung, sin egendom, börd eller ställning i övrigt, vilket leder till livslånga negativa konsekvenser. Kommitténs tolkning av ”ställning i övrigt” i konventionens artikel 2 är att det innefattar barnets, föräldrarnas och andra familjemedlemmars gatusituation.

¹² Se www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx.

¹³ Se Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR), ”A Human Rights-Based Approach To Data”, som finns på adressen www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachtoData.pdf.

Systemisk diskriminering¹⁴

26. Diskriminering kan vara direkt eller indirekt.¹⁵ Direkt diskriminering är inkluderar oproportionerliga policyer som "bekämpar hemlöshet" genom repressiva åtgärder för att förhindra tiggeri, lösdriveri, rymning hemifrån eller överlevnadsbeteenden, till exempel kriminalisering av "statusbrott" (engelska "status offences" – handlingar som endast anses vara brottsliga om de begås av barn eller ungdomar),¹⁶ gaturazzior, samt våld, trakasserier och utpressning från polisens sida mot särskilda grupper. Andra exempel på direkt diskriminering är: att polisen vägrar ta anmälningar från barn i gatumiljöer om stöld eller våld på allvar; diskriminerande beteende inom rättssystemet för unga lagöverträdare; att socialarbetare, lärare eller vårdpersonal vägrar arbeta med barn i gatumiljöer; samt trakasserier, förnedrande behandling och mobbning i skolan från andra elever och lärare. Indirekt diskriminering är inkluderar policyer som orsakar utestängning från grundläggande samhällstjänster som hälso- och sjukvård och utbildning, till exempel genom att man kräver betalning eller identitetshandlingar. Även om barn i gatumiljöer inte isoleras från grundläggande insatser kan de isoleras inom systemen. Barn kan drabbas av flera olika former av diskriminering som överlappar varandra, till exempel på grund av kön, sexuell läggning och könsidentitet/könsuttryck, funktionsnedsättning, ras, etnisk tillhörighet, tillhörighet till ursprungsbefolkning,¹⁷ immigrantstatus och annan minoritetsstatus, särskilt eftersom minoritetsgrupper ofta är överrepresenterade bland barn i gatumiljöer. Barn som drabbas av diskriminering är mer utsatta för våld, övergrepp, utnyttjande och sexuellt överförbara infektioner (inklusive hiv), och deras hälsa och utveckling utsätts för större risk.¹⁸ Kommittén vill påminna konventionsstaterna om att skyldigheten att garantera rätten till icke-diskriminering inte enbart är en passiv förpliktelse att förbjuda alla former av diskriminering, utan också kräver vederbörliga proaktiva åtgärder för att se till att alla barn i praktiken har lika möjligheter att åtnjuta rättigheterna enligt konventionen. Detta kräver aktiva åtgärder för att avhjälpa en situation av påtaglig ojämlikhet.¹⁹ Systemisk diskriminering påverkas av förändringar i lagstiftning och policyer, och kan därför avhjälpas med dessa medel. Barn i gatumiljöer har särskilt lyft upp den diskriminering och de negativa attityder från allmänheten de drabbas av, och har efterlyst medvetandehöjande och utbildande åtgärder för att bekämpa dem.

Att avskaffa diskriminering

27. Diskriminering bör avskaffas dels formellt, genom att man ser till att en konventionsstats konstitution, lagar och policyer inte diskriminerar personer som befinner sig i en gatusituation, och dels reellt, genom att man i tillräcklig grad uppmärksammar barn i gatumiljöer som en grupp som har varit utsatt för bestående fördomar, och som kräver positiv särbehandling.²⁰ Temporära specialåtgärder som behövs för att påskynda eller uppnå de facto-jämlikhet för barn i gatumiljöer bör inte betraktas som diskriminering. Staterna bör säkerställa: att barn i gatumiljöer åtnjuter likhet inför lagen; att all diskriminering på grund av gatusituation är förbjuden; att uppvigling till diskriminering och trakasserier²¹ åtgärdas; att barn i gatumiljöer och deras familjer inte godtyckligt berövas sin egendom; samt att utgångsförbud är legitima, proportionella och icke-diskriminerande. Staterna bör även göra berörda yrkesgrupper, den privata sektorn och allmänheten lyhörda för och medvetna om de erfarenheter och rättigheter som barn i gatumiljöer har, med syftet att förändra attityder till det bättre. Staterna bör stödja kreativa konst-, kultur- och/eller idrottsprogram som leds av eller omfattar barn i gatumiljöer, som hjälper till att bekämpa felaktiga uppfattningar och bryta ner barriärer till specialister, lokalsamhällen – även andra barn – och samhället i stort genom synlig ömsesidig dialog och interaktion. Det kan till exempel röra sig om gatucirkus, teater, musik, konst och idrottsmatcher. Staterna bör samarbeta med tryckta

¹⁴ Se FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (CESCR), General comment No. 20 (2009) on non-discrimination in economic, social and cultural rights), punkt 12.

¹⁵ Ibid., punkt 10.

¹⁶ Se allmän kommentar nr 4 (2003) om ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, punkt 12, samt nr 10 (2007) om barnets rättigheter inom rättskipning för unga lagöverträdare, punkt 8-9.

¹⁷ Se allmän kommentar nr 11 (2009) om barn som tillhör ursprungsbefolkningar och deras rättigheter enligt konventionen.

¹⁸ Se allmän kommentar nr 4, punkt 6, samt nr 3, punkt 7.

¹⁹ Se allmän kommentar nr 14, punkt 41.

²⁰ Se allmän kommentar nr 20 av Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, punkt 8.

²¹ Ibid., punkt 7.

medier, sändningar i radio och TV och sociala medier för att sprida och förstärka budskap och berättelser som skapar förståelse och avstigmatisering med utgångspunkt i ett barnrättsbaserat synsätt. Allmänhetens rädsla för brott som begås av barn i gatumiljöer är ofta pådriven av medierna och står inte i proportion till verkligheten. Medierna bör aktivt uppmuntras att använda korrekta data och evidens, och att följa barnskyddsstandarder, för att skydda barns värdighet, fysiska säkerhet och psykiska integritet.

Artikel 3 (1) om barnets bästa

28. De skyldigheter som är kopplade till denna rättighet är, som del av ett barnrättsbaserat synsätt, grundläggande för att säkra en heltäckande fysisk, psykisk och moralisk integritet för barn i gatumiljöer och för att främja deras mänskliga värdighet. Dessa barn har identifierats som särskilt utsatta. Som kommittén redan påpekat är det bästa för ett barn i en specifik utsatt situation inte detsamma som det bästa för alla barn i samma situation. Myndigheter och beslutsfattare behöver ta hänsyn till varje barns olika art och grad av utsatthet, eftersom varje barn är unikt och varje situation måste bedömas med utgångspunkt i det unika barnet.²² I detta sammanhang bör "utsatthet" betraktas mot bakgrund av den motståndskraft och det oberoende som enskilda barn i gatumiljöer har.

Artikel 6 om rätten till liv, överlevnad och utveckling

Rätten till liv

29. Barn i gatumiljöer utsätts för risk för bland annat följande: att utomrättsligt dödas av företrädare för staten; att mördas av vuxna eller kamrater, inklusive mord kopplade till "medborgargården" samt på grund av att man har kopplingar till eller görs till måltavla för kriminella individer och gäng, samt när staten inte förhindrar sådana brott; att utsättas för potentiellt livshotande förhållanden kopplade till farliga former av barnarbete, trafikolyckor²³, drogmisbruk, kommersiell sexuell exploatering och riskfyllt sex; samt dödsfall på grund av brist på tillgång till lämplig kost, hälsovård och logi. Rätten till liv bör inte ges en snäv tolkning.²⁴ Den handlar om individens rätt att slippa handlingar eller underlåtelser som avser att, eller förväntas, orsaka dess onaturliga eller för tidiga död, och att få leva ett värdigt liv. År 1999 avgjorde Interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter ett mål som handlade om att polis hade torterat och mördat tre barn och två ungdomar i gatumiljöer år 1990. Domstolen fastslog att godtyckligt berövande av liv inte är begränsat till att olagligt bringa någon om livet, utan omfattar också att beröva någon rätten att leva med värdighet. Denna syn på rätten till liv omfattar inte bara medborgerliga och politiska rättigheter, utan även ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Behovet att skydda de mest utsatta – som barn i gatumiljöer – kräver absolut en tolkning av rätten till liv som omfattar minimiförutsättningarna för ett liv med värdighet.²⁵

30. Kommittén har redan betonat att en uppväxt i absolut fattigdom är ett hot mot barns överlevnad och hälsa, och begränsar deras grundläggande livskvalitet.²⁶

Rätten till överlevnad och utveckling

31. Kommittén förväntar sig att konventionsstaterna tolkar "utveckling" som ett helhetsbegrepp som omfattar barnets fysiska, mentala, andliga, moraliska, psykiska och sociala utveckling. Barn i gatumiljöer har en begränsad uppsättning aktiviteter och beteenden att välja på för sin överlevnad och utveckling i det offentliga rummet. Staternas skyldigheter enligt artikel 6 kräver att man noga beaktar barns beteenden och livsstilar, även om de inte stämmer överens med vad vissa gemenskaper eller samhällen anser vara godtagbart enligt rådande kulturella normer för en viss åldersgrupp. Program kan bara vara effektiva om de tar hänsyn till den verklighet som barn i

²² Se allmän kommentar nr 14, punkt 75-76.

²³ Se allmän kommentar nr 4, punkt 21.

²⁴ Av förarbetena till konventionen framgår att rätten till liv, överlevnad och utveckling enligt artikel 6 betraktades som komplementära, och inte ömsesidigt uteslutande, och att artikeln medför positiva skyldigheter (E/CN.4/1988/28).

²⁵ Gemensamt yttrande, Villagrán Morales med flera mot Guatemala, Interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter, 19 november 1999. Finns på adressen www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_63_ing.pdf.

²⁶ Se allmän kommentar nr 7, punkt 26.

gatumiljöer lever i.²⁷ Insatser ska vara sådana att enskilda barn i gatumiljöer får stöd i att uppnå bästa möjliga utveckling,²⁸ så att de kan bidra positivt till samhället i största möjliga grad.

Att tillförsäkra ett liv med värdighet

32. Staterna har en skyldighet att respektera värdigheten hos barn i gatumiljöer, samt deras rätt till liv, överlevnad och utveckling, genom att avstå från statligt sanktionerat våld, och genom att avkriminalisera överlevnadsbeteenden och "statusbrott" (engelska "status offences" – handlingar som endast anses vara brottsliga om de begås av barn eller ungdomar); att skydda barn i gatumiljöer från att skadas av tredje part; och att uppfylla deras rätt till liv, överlevnad och utveckling, genom att utforma och genomföra långsiktiga helhetsstrategier som utgår från ett barnrättsperspektiv, för att se till att de kan utveckla sin fulla potential. Staterna bör ge pålitliga och stödjande vuxna – till exempel familjemedlemmar, socialarbetare från myndigheter eller civilsamhälle, psykologer, gatuarbetare eller mentorer – stöd i att hjälpa barn i gatumiljöer. Staterna bör också instifta förfaranderegler och praktiska regler för begravingar, för att säkerställa värdighet och respekt för barn som dör på gatorna.

Artikel 12 om rätten att bli hörd²⁹

33. Barn i gatumiljöer ställs inför särskilda hinder när det gäller att bli hörda, och kommittén uppmuntrar konventionsstaterna att vidta proaktiva åtgärder för att överbrygga dessa hinder. Stater och mellanstatliga organisationer bör tillhandahålla – och bör ge stöd till civilsamhällets organisationer i att tillhandahålla – en stödjande miljö där barn i gatumiljöer kan: bli hörda i rättsliga och administrativa förfaranden; genomföra sina egna initiativ; samt fullt ut delta på lokalsamhällsnivå och nationell nivå i att ta fram koncept för, utforma, genomföra, samordna, övervaka, granska och kommunicera om policyer och program, inklusive via medierna. Barn i gatumiljöer har störst nytta av insatser om de själva är aktivt engagerade i att bedöma behov, konstruera lösningar, samt utforma och utföra strategier, i stället för att ses som objekt som andra fattar beslut åt. Staterna bör även lyssna på relevanta vuxna, till exempel medlemmar i familjen eller samhällsgruppen, berörda yrkesgrupper och opinionsbildare, när strategier för förebyggande åtgärder och insatsåtgärder ska utformas. De insatser som görs bör ge enskilda barn i gatumiljöer stöd i att utöva sina rättigheter och utveckla färdigheter, motståndskraft, samt ansvars känsla och medborgarskap, i takt med barnets fortlöpande utveckling av sina förmågor. Staterna bör stödja och uppmuntra barn i gatumiljöer i att skapa egna barnledda organisationer och initiativ, som skapar rum för verkligt deltagande och verklig representation.³⁰ Där det är lämpligt, och där de får vederbörligt skydd, kan barn i gatumiljöer utföra medvetandehöjande arbete genom att berätta om sina upplevelser, för att minska stigmatisering och diskriminering, och för att hjälpa till att hindra att andra barn hamnar i gatumiljöer.

Artikel 4 om lämpliga åtgärder

34. Enligt artikel 4 ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen. Detta gäller alla barn utan åtskillnad, med särskilt beaktande av de mest utsatta grupperna – vilket uppenbart inbegriper barn i gatumiljöer.³¹ Alla konventionsstater har som minsta kärnförpliktelse att se till att åtminstone uppfylla varje social, ekonomisk och kulturell rättighet till en nödvändig miniminivå.³² Staterna bör se till att detta gäller barn i gatumiljöer. Brist på tillgängliga resurser är inte i sig ett giltigt argument för att staterna inte ska uppfylla denna kärnförpliktelse. Som kommittén redan har påpekat får de direkta och minimala kärnförpliktelser som barns rättigheter medför inte inskränkas av några som helst åtgärder som för utvecklingen bakåt, inte ens i

²⁷ Se allmän kommentar nr 3, punkt 11.

²⁸ Se allmän kommentar nr 5, punkt 12.

²⁹ Allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd.

³⁰ Se *ibid.*, punkt 128.

³¹ Se allmän kommentar nr 5, punkt 8.

³² FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (CESCR), General comment No. 3 (1990) on the nature of States parties' obligations, punkt 10.

ekonomiska kristider.³³ Staterna bör se till att barn i gatumiljöer inte påverkas av åtgärder som för utvecklingen bakåt i ekonomiska kristider.

Artikel 5 om ledning och råd i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor

35. För att stärka det förebyggande arbetet bör konventionsstaterna bygga upp förmågan hos föräldrar, släktingar, vårdnadshavare och medlemmar i samhällsgemenskapen i att ge lämplig vägledning och råd till barn, så att de får hjälp att ta hänsyn till barnets åsikter i enlighet med barnets ålder och mognad; att tillhandahålla en trygg och stödjande miljö där barnet kan utvecklas; och att erkänna barnet som aktiv rättighetsinnehavare som i ökande grad har förmåga att utöva dessa rättigheter i takt med att hen utvecklas, under förutsättning att hen får lämplig vägledning och råd. Kommittén har redan utvecklat principen om den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor: Ju mer barnet vet, har upplevt och förstår, desto mer måste föräldern eller vårdnadshavaren omvandla vägledning till påminnelser och råd, och därefter till ett utbyte på lika villkor.³⁴ Barn i gatumiljöer behöver särskilt lyhörd vägledning som respekterar deras livserfarenhet. De flesta barn i gatumiljöer håller kontakten med sina familjer, och det finns allt mer evidens angående fungerande sätt att stärka dessa familjeband. Om barn i gatumiljöer har få eller inga positiva band med föräldrar, släktingar eller vårdnadshavare, så får medlemmarna i samhällsgemenskapen, som hänvisas till i artikel 5, en viktigare roll. I denna roll ingår stöd från pålitliga vuxna med anknytning till organisationer i civilsamhället.

B. Medborgerliga rättigheter och friheter

Artikel 15 om rätten till föreningsfrihet och till fredliga sammankomster

Översikt

36. Den faktiska verklighet som barn i gatumiljöer lever i passar inte in i traditionella definitioner av eller idéer om barndomen. I jämförelse med andra barn har de en unik relation till det offentliga rummet. Om stater inskränker artikel 15 med avseende på det offentliga rummet kan det därför få en oproportionerligt stor verkan för barn i gatumiljöer. Konventionsstaterna bör se till att dessa barn inte på ett diskriminerande sätt nekas tillträde till politiska och offentliga rum där de kan utöva föreningsfrihet och delta i fredliga sammankomster.

Medborgerliga och politiska rum

37. För barn i gatumiljöer är det avgörande med föreningsfrihet och fredliga sammankomster för att de ska kunna tillvarata sina rättigheter, till exempel i form av fackföreningar för barn som arbetar och barnledda föreningar. Kommittén har dock återkommande i sina slutsatser uttryckt oro över att barn inte ges det politiska utrymme som krävs för att kunna göra sina röster hörda. Begränsningen är särskilt stor för barn i gatumiljöer, som ofta saknar kontakt med en pålitlig vuxen, vilket kan krävas för att juridiskt registrera en organisation. Barn i gatumiljöer kan sakna stöd för att kunna fylla i dokumentation och få tillgång till information för att bilda föreningar och ta initiativ till fredliga sammankomster. Barn i gatumiljöer kan få betalt för att öka antalet deltagare i protester eller sammankomster. De kan vara lätta mål för utnyttjande och omedvetna om följderna av att delta i sådana arrangemang, vilket ger upphov till komplexa frågor om behovet av jämvikt mellan rätt till skydd och rätt till deltagande. Som kommittén har uttryckt i sina slutsatser, bör detta dock inte användas som förevändning för att inskränka deras rätt till föreningsfrihet och fredliga sammankomster. Artikel 15 kräver att konventionsstaterna ska ge barn i gatumiljöer makten att utöva sina rättigheter till deltagande, och att motverka att barnen utnyttjas och manipuleras av vuxna.

³³ Se allmän kommentar nr 19 (2016) om offentlig budgetering för förverkligandet av barns rättigheter, punkt 31.

³⁴ Se allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd, punkt 84, och allmän kommentar nr 14, punkt 44.

Det offentliga rummet

38. Förutom föreningsfriheten och rätten till fredliga sammankomster avseende medborgerliga och politiska rättigheter betonar kommittén även vikten av att respektera att barn i gatumiljöer väljer att samlas i det offentliga rummet, utan att hota den allmänna ordningen, för att tillgodogöra sig sina rättigheter till överlevnad och utveckling (artikel 6), för vila, lek och fritid (artikel 31),³⁵ för att skapa nätverk och organisera sitt sociala liv, samt som en viktig del av livet i allmänhet. För barn i gatumiljöer tillhör det vardagslivet att samlas på detta sätt. Det kan inte alltid delas in i enskilda aktiviteter, som att äta, sova eller rekreation. För barn som inte lever i gatumiljöer sker sådan samverkan med andra främst i sammanhang som i hemmet eller skolan. För barn i gatumiljöer sker den i det offentliga rummet. Dessa barn behöver ett tryggt rum där de kan utöva sin rätt till föreningsfrihet, vilket här, tillsammans med andra rättigheter som skyddas av konventionen, tolkas som att "tillbringa tid med andra i det offentliga rummet". Kommittén har utforskat den minskande toleransen för barn i det offentliga rummet i relation till artikel 31.³⁶ I denna allmänna kommentar uttrycker kommittén samma oro över minskande tolerans även när det gäller barns användning av det offentliga rummet för andra ändamål än de som anges i artikel 31.

Begränsningar för artikel 15

39. I enlighet med artikel 15.2 gäller att polisinsatser eller andra åtgärder som har att göra med den allmänna ordningen endast kan tillåtas om åtgärderna vidtas med stöd i lagen, innebär en enskild och inte kollektiv bedömning, följer proportionalitetsprincipen, och utgör det minst ingripande alternativet. Sådana åtgärder bör inte tillämpas gruppvis eller kollektivt.³⁷ Det innebär att trakasserier, våld, uppsamlingar och undandrivningar mot barn i gatumiljöer, däribland i samband med stora politiska eller offentliga arrangemang eller idrottsevenemang, eller andra insatser som begränsar eller hindrar deras rätt till föreningsfrihet och fredliga sammankomster, strider mot artikel 15.2. Att inte erkänna lagligt upprättade fackföreningar för barn som arbetar och organisationer som leds av barn i gatumiljöer, och/eller att kräva licenser för organisationer som barn i gatumiljöer inte har rimlig tillgång till, utgör diskriminering av dem, och står inte i överensstämmelse med artikel 15.2.

Genomförandeåtgärder

40. Staterna bör inte trakassera eller godtyckligt avlägsna barn i gatumiljöer från de platser där de utövar sin föreningsfrihet och samlas fredligt i det offentliga rummet. De som kränker denna rättighet bör beläggas med sanktioner. Det krävs specialutbildning för att bygga upp kompetens hos polis och säkerhetsstyrkor i att hantera situationer som rör den allmänna ordningen på ett sådant sätt att respekten för de rättigheter som barn i gatumiljöer har upprätthålls.³⁸ Lokala regler bör ses över så att de överensstämmer med artikel 15.2. Staterna bör stödja positiva åtgärder, som till exempel: att ge barn i gatumiljöer egenmakt genom att utbilda dem i barns rättigheter och utveckla deras vardagsfärdigheter; att lägga grunden för att intressenter i beslutsprocessen erkänner dessa barns åsikter såsom de uttrycks genom föreningar och församlingar; och att främja dessa barns deltagande i rekreation, fritidsaktiviteter, idrott, samt konstnärliga och kulturella aktiviteter tillsammans med andra barn i lokalsamhället. Lagstiftningen bör inte kräva att de föreningar eller fredliga sammankomster som barn i gatumiljöer ingår i ska registreras formellt för att omfattas av skydd enligt artikel 15.

³⁵ Se allmän kommentar nr 17 (2013) om barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet, punkt 21.

³⁶ Ibid., punkt 37.

³⁷ Se allmän kommentar nr 6 (2005) om behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet, punkt 18. Denna tolkning utvecklades ursprungligen med avseende på ensamkommande barn och barn som skilts från föräldrarna och som korsat en internationell gräns. I denna allmänna kommentar utökar kommittén denna tolkning till alla barn i gatumiljöer.

³⁸ Se allmän kommentar nr 13, punkt 44.

Artikel 7 om födelseregistrering och artikel 8 om identitet

41. Avsaknad av identitetsbevis har en negativ inverkan på skyddet av rättigheterna som barn i gatumiljöer har när det gäller utbildning, hälso- och sjukvård och andra samhällstjänster, rättvisa, arv och familjeåterförening. Staterna bör, som minimum, se till att gratis, tillgänglig, enkel och skyndsamt födelseregistrering är tillgänglig för alla barn i alla åldrar. Barn i gatumiljöer bör få proaktivt stöd för att erhålla juridiskt giltiga identitetshandlingar. Som temporär lösning bör stater och lokala myndigheter tillåta innovativa och flexibla lösningar, till exempel att tillhandahålla informella identitetskort kopplade till personal/adresser inom civilsamhället, så att barnen under tiden kan få tillgång till grundläggande samhällstjänster och skydd inom rättsväsendet. Innovativa lösningar bör tillämpas för att överbrygga de utmaningar som möter barn i gatumiljöer, vilka ofta är mycket rörliga och som saknar möjlighet att på ett säkert sätt förvara ett fysiskt identitetsdokument utan att det tappas bort, skadas eller stjäls.

Artikel 13 om yttrandefrihet och artikel 17 om tillgång till information

42. Den rätt som barn i gatumiljöer har att få tillgång till, söka och sprida information om sina rättigheter är avgörande för att dessa rättigheter ska förstås och förverkligas i praktiken. Kontextspecifik och tillgänglig utbildning i barns rättigheter hjälper till att överbrygga hinder för att barnen ska kunna delta så att deras röster kan höras. Barn i gatumiljöer behöver ha tillgång, via tillgängliga och lämpliga kanaler, till korrekt och barnanpassad information av hög kvalitet angående: (a) statens roll och ansvar, och klagomekanismer för upprättelse avseende kränkningar av mänskliga rättigheter; (b) skydd från våld; (c) sexuell och reproduktiv hälsa, inklusive familjeplanering och förebyggande av sexuellt överförbara infektioner; (d) hälsosamlivsstil, inklusive kost och fysisk aktivitet; (e) säkra och respektfulla sociala och sexuella beteenden; (f) förebyggande av olyckor; samt (g) de negativa verkningarna av missbruk av alkohol, tobak, droger och andra skadliga substanser.

Artikel 16 om privatliv, heder och anseende

43. Barn i gatumiljöer kan uppleva ett begränsat privatliv, eftersom de måste utföra aktiviteter i det offentliga rummet. De blir särskilt sårbara för brott mot artikel 16 till följd av diskriminering på grund av sin egen, föräldrarnas eller familjens gatusituation. Kommittén erkänner tvångsavhysningar som ett brott mot artikel 16 i konventionen, och FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har tidigare erkänt det som brott mot artikel 17 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.³⁹ Rekommendationerna i punkt 27 angående stigmatisering och i punkt 60 angående icke-diskriminerande och respektfull behandling från polis ger vägledning avseende heder och anseende.

C. Familjemiljö och alternativ omvårdnad

Artikel 20 om rätten till särskilt skydd och bistånd för barn som berövats sin familjemiljö

Typer av omvårdnad

44. För barn i gatumiljöer som saknar huvudsaklig eller ställföreträdande omvårdare är staten de facto omvårdare, och är enligt artikel 20 skyldig att ombesörja alternativ omvårdnad för barn som temporärt eller permanent berövats sin familjemiljö.⁴⁰ Olika typer av omvårdnad är bland annat: praktiskt och moraliskt stöd till barn på gatan, via en pålitlig vuxen fältarbetare eller via kamratstöd, utan krav eller tvång på att barnen ska avsäga sig sina gatukontakter och/eller flytta till alternativt boende; dagcentra med drop-inverksamhet och sociala centra; natthärbärgen; daghem; temporär omvårdnad i gruppboende; fosterhem; familjeåterförening; samt alternativ med eget boende eller långsiktig omvårdnad, däribland, men inte enbart, genom adoption. Frihetsberövande, exempelvis i celler eller slutna centra, är aldrig en form av skydd.

³⁹ Se CCPR/CO/83/KEN, punkt 22, och CCPR/C/BGR/CO/3, punkt 24.

⁴⁰ Se allmän kommentar nr 13, punkt 33 och 35.

Att tillämpa ett barnrättsbaserat synsätt

45. Insatser som inte respekterar barn som aktiva aktörer i processen att flytta från gatan till alternativ omvårdnad fungerar inte: Barnen hamnar ofta på gatorna igen när de rymmer eller när omhändertagandet inte fungerar. Omhändertagande misslyckas när barn i gatumiljöer skickas till områden de inte känner till för att bo med släktingar som de inte känner väl. Genom att tillämpa ett barnrättsbaserat synsätt när alternativa valmöjligheter utvecklas och tillhandahålls ser konventionsstaterna till att barn inte tvingas att förlita sig på sina gatukontakter för sin överlevnad och/eller utveckling, och att de inte tvingas gå med på omhändertagande mot sin vilja. Konventionsstaterna bör genom lagstiftning, regler och policydirektiv se till att barnets åsikter efterfrågas och beaktas i beslut som handlar om omhändertagande, utveckling och översyn av omvårdnadsplaner, och besök hos familjen.⁴¹ Konventionsstaterna bör respektera de fastslagna internationella begränsningar som anger att institutionsplacering endast ska användas som en sista utväg,⁴² se till att barn inte placeras i alternativ omvårdnad i onödan, och se till att eventuell alternativ omvårdnad sker under lämpliga villkor som lever upp till barnets rättigheter och barnets bästa.⁴³ Konventionsstaterna bör se till att härbärgen och inrättningar som drivs av staten eller civilsamhället är säkra och håller god kvalitet. Om placering hos familjemedlemmar, efter konsultation med barnen i gatumiljöer själva, befinns vara det bästa för dem, krävs det noggranna förberedelser och noggrann uppföljning av båda parter. Det krävs ofta ett övergångsstadium mellan gatorna och långtidsplacering. Längden avgörs från fall till fall tillsammans med barnet. Det är inte godtagbart att använda polisceller eller andra förvarsceller till att inhysa barn i brist på inrättningar för alternativ omvårdnad.

Artikel 9 om att skiljas från föräldrarna

46. Många barn i gatumiljöer lever med sina familjer, på gatan eller inte, och/eller bibehåller sina familjeband, och dessa barn bör få stöd i att bibehålla dessa kontakter. Konventionsstaterna bör inte skilja barn från deras familjer enbart på grund av att familjerna arbetar eller bor på gatan. Staterna bör på samma sätt inte heller skilja spädbarn eller barn från deras föräldrar om föräldrarna själva är barn i gatumiljöer. Ekonomisk och materiell fattigdom, liksom förutsättningar som är en direkt eller indirekt följd av sådan fattigdom, bör aldrig vara det enda skälet för att ta ett barn ur föräldrarnas vård, utan bör ses som en signal om att familjen behöver få lämpligt stöd.⁴⁴ För att förhindra långvarig separation kan konventionsstaterna stödja temporära, rättighetsrespekterande omvårdnadsalternativ för barn vilkas föräldrar exempelvis migrerar under vissa delar av året på grund av säsongarbete.

Artikel 3.3 om normer för institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd, samt artikel 25 om regelbunden översyn av omhändertagandesituationen

47. Att etablera, bibehålla och övervaka kvaliteten i de tjänster som tillhandahålls av staten och icke-statliga aktörer är viktigt för att barn inte ska hamna i gatumiljöer till följd av att deras rättigheter till vård och skydd inte uppfyllts, och är även viktigt för de barn som redan befinner sig i gatumiljöer. Konventionsstaterna bör tillhandahålla tjänster som håller god kvalitet och som respekterar rättigheter, och bör stödja organisationer i civilsamhället i att göra detsamma. Icke-statliga institutioner, tjänster och inrättningar för barn i gatumiljöer bör få stödjas, resurssättas, ackrediteras regleras och övervakas av staten. Personal som arbetar med sådana tjänster bör få utbildning i enlighet med punkt 18.

Artikel 18 om föräldraansvar

48. Att föräldrar och vårdnadshavare får stöd är avgörande för att barn inte ska hamna i gatumiljöer, och för att stärka familjeåterföreningsprogram för barn som redan är i gatumiljöer. Staterna är förpliktade att ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare i att utöva sitt

⁴¹ Se allmän kommentar nr 12, punkt 54; nr 6, punkt 40; och nr 7, punkt 36b.

⁴² Se allmän kommentar nr 3, punkt 35.

⁴³ Riktlinjer för alternativ omvårdnad för barn (Guidelines for the Alternative Care of Children), generalförsamlingens resolution 64/142, bilaga.

⁴⁴ Se allmän kommentar nr 14, punkt 62.

ansvar avseende barnuppfostran, och att se till att det utvecklas institutioner, inrättningar och tjänster för omvårdnad av barn. Staterna bör vidta åtgärder för att avskaffa strukturella krafter som sätter press på familjer i utsatta situationer. Centrala frågor som behöver hanteras är bland annat: att förbättra rättighetsbaserad lokalsamhällsutveckling i fattiga områden; att etablera heltäckande ekonomiska och sociala skyddsnät; att tillhandahålla daghem och andra specialiserade tjänster som är trygga och ekonomiskt överkomliga; samt att förbättra tillgången till lämpligt boende och lämpliga inkomstkällor för familjer. Förutom lösningar på struktur- och policynivå behöver utsatta familjer även individanpassade lösningar som tas fram med hjälp av kompetenta yrkespersoner. Staterna bör investera i och skala upp familjestödsprogram grundade i ett barnrättsbaserat synsätt, som bevisligen hindrar överföringen mellan generationerna av förutsättningar som bidrar till att barn hamnar i gatumiljöer. Staterna bör vidta åtgärder för att tillhandahålla allmän utbildning om barns rättigheter och positivt föräldraskap till alla föräldrar och omvårdare, och bör i detta – på ett icke-stigmatiserande sätt – prioritera familjer med barn som är i riskzonen för att hamna i gatumiljöer. Utbildningen bör omfatta barns rättigheter, inklusive hur man lyssnar på barn och beaktar deras åsikter i beslutsfattande; positiv barnuppfostran, inklusive färdigheter i positiv disciplin, konfliktlösning utan våld, och anknytningsföräldraskap (*attachment parenting*); samt utvecklingen under den tidiga barndomen. Se även punkt 35 och 49.

D. Tillräcklig levnadsstandard

Artikel 27 om rätten till en tillräcklig levnadsstandard

Stöd till föräldrar, omvårdare och barn

49. I enlighet med artikel 27.3 bör konventionsstaterna se till att alla barn har den levnadsstandard som krävs för deras fysiska, psykiska, andliga och moraliska utveckling, så att de inte hamnar i gatumiljöer, och för att tillgodose rättigheterna för de barn som redan är i gatumiljöer. Staterna ska vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet i att genomföra denna rätt och ska vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostad. Dessa bestämmelser ger inte något utrymme för staternas godtycke. Att ovanstående ska genomföras i enlighet med nationella förhållanden och inom ramen för konventionsstaternas resurser bör tolkas i förening med artikel 4, det vill säga att det ska ske med fullt utnyttjande av konventionsstaternas tillgängliga resurser och vid behov inom ramen för det internationella samarbetet, med särskild hänsyn till staternas skyldigheter att uppfylla de minsta kärnförpliktelserna när det gäller sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. När det gäller materiellt bistånd är högsta prioritet för barn i gatumiljöer behovet av ett tryggt ställe att bo på, mat, samt gratis och tillgänglig vård och utbildning, via statligt stöd till föräldrar och omvårdare, särskilt med avseende på subventionerade lämpliga bostäder och inkomstkällor. Tolkningen av artikel 27.3 begränsar sig inte till åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet. Skyldigheten att tillhandahålla materiellt bistånd och utveckla stödprogram vid behov ska tolkas så att den även omfattar bistånd som tillhandahålls direkt till barn. Detta är särskilt relevant för barn i gatumiljöer med familjeband som är obefintliga eller familjesituationer som präglas av övergrepp. Direkt materiellt bistånd till barn i form av tjänster kan tillhandahållas antingen av staten eller via statligt stöd till organisationer i civilsamhället. Staternas åtgärder för att säkerställa underhåll för barnet är särskilt viktiga för familjer med en ensamstående förälder samt ombildade familjer (se artikel 27.4).

Lämpliga bostäder

50. Rätten till bostad är en viktig beståndsdel av artikel 27, som är särskilt relevant för barn i gatumiljöer. FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har tolkat den brett som rätten att bo någonstans i trygghet, lugn och värdighet,⁴⁵ vilket förtydligar att begreppet "lämplig" när det gäller bostäder kräver att man beaktar: juridiskt besittningsskydd; tillgången till tjänster, material, inrättningar och infrastruktur; överkomlig kostnad; beboelighet; tillgänglighet;

⁴⁵ Se FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (CESCR), General comment No. 4 (1991) on the right to adequate housing, punkt 7.

plats; samt kulturell lämplighet.⁴⁶ Barn är bland dem som drabbas oproportionerligt hårt av tvångsavhysning.⁴⁷ Tvångsavhysningar, inklusive genom rivning av informella eller olagligt uppförda bostäder, kan göra barns situation mer utsatt genom att de tvingas sova på gatorna och utsätts för risk för ytterligare rättighetskränkningar. Ett dominerande tema i konsultationer med barn i gatumiljöer är hur otillräckliga och olämpliga samt präglade av våld och otrygghet vissa statligt drivna "härbargen" är, så att barnen hellre är på gatan.

Genomförandeåtgärder

51. Konventionsstaterna bör vidta åtgärder för att ta itu med fattigdomens och inkomstklyftornas strukturella orsaker för att minska pressen på och stärka utsatta familjer, som ett sätt att erbjuda bättre skydd åt barn och minska sannolikheten för att barn hamnar i gatumiljöer. Sådana åtgärder är bland annat: att införa skatte- och utgiftspolicyer som minskar inkomstklyftor; att öka tillgången till anställningar med rimlig lön och andra möjligheter till inkomster; att införa landsbygds- och stadsutvecklingspolicyer som gynnar fattiga; att avskaffa korruption; att införa barnfokuserade policyer och budgetarbeten; att stärka barncentrerade program för fattigdomsbekämpning i områden kända för höga migrationstal; och att tillhandahålla tillräcklig social trygghet och tillräckligt socialt skydd. Specifika exempel är bland annat de barnbidragsprogram som används i nordeuropeiska och nordamerikanska länder, samt penningtransfereringsprogram som införts i latinamerikanska länder och som används på bred front asiatiska och afrikanska länder. Konventionsstaterna bör arbeta för att sådana program ska nå de mest marginaliserade familjerna som kanske inte har bankkonton. Materiellt bistånd bör också göras tillgängligt för föräldrar och omvårdare, och även direkt tillgängligt för barn i gatumiljöer, och sådana mekanismer och tjänster bör utformas och genomföras med utgångspunkt i ett barnrättsbaserat synsätt. När det gäller bostäder är besittningsskyddet avgörande för att barn inte ska hamna i gatumiljöer. Här ingår tillgång till lämpliga bostäder som är säkra, med tillgång till säkert dricksvatten, avlopp och hygieninrättningar. Barn, inklusive barn som bor i informella eller olagligt uppförda bostäder, bör inte utsättas för tvångsavhysningar innan lämpliga alternativa bostäder har tillhandahållits: Konventionsstaterna ska se till att lämpliga åtgärder vidtas för drabbade barn. Konsekvensanalyser avseende barns rättigheter och mänskliga rättigheter bör vara obligatoriska inför bygg- och infrastrukturprojekt så att de negativa konsekvenserna av omflyttningar minimeras.

E. Funktionsnedsättning och hälsa

Artikel 23 om barn med funktionsnedsättning

52. Barn med funktionsnedsättningar hamnar i gatumiljöer av olika anledningar, däribland på grund av ekonomiska och sociala faktorer, och utnyttjas ibland för tiggeri. Konventionsstaterna bör vidta alla nödvändiga åtgärder för att förhindra och uttryckligen kriminalisera sådant utnyttjande, och för att lagföra förövarna.⁴⁸ Barn i gatumiljöer kan vara i riskzonen för att utveckla funktionsnedsättningar på grund av negativ inverkan från faktorer i gatulivet, till exempel våld, utnyttjande och missbruk. Intellectuella och psykosociala funktionsnedsättningar kan göra barn i gatumiljöer särskilt utsatta för utnyttjande och övergrepp. Staterna bör anta särskilda skyddsåtgärder, däribland identifiera och avlägsna det som utgör hinder för barn med funktionsnedsättningar att få tillgång till samhällstjänster, inklusive genom inkluderande utbildning.

Artikel 24 om hälsa⁴⁹ och artikel 33 om missbruk av narkotika och psykotropa ämnen

53. Gatumiljön kan öka utsattheten när det gäller fysiska och psykiska problem.⁵⁰ Bland utmaningarna finns oproportionerligt hög förekomst av drogmissbruk, hiv⁵¹

⁴⁶ Ibid., punkt 8.

⁴⁷ Se FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (CESCR), General comment No. 4 (1991) on forced evictions, punkt 10.

⁴⁸ Se allmän kommentar nr 9, punkt 76.

⁴⁹ Allmän kommentar nr 15 (2013) om barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa.

⁵⁰ Se allmän kommentar nr 4, punkt 34.

⁵¹ Se allmän kommentar nr 3, punkt 30.

och andra sexuellt överförbara sjukdomar, graviditet, våld (även från kamrater), suicidtankar och självmord, självmedicinering med icke-reglerade läkemedel, samt exponering för smittsamma sjukdomar, föroreningar och trafikolyckor. Kommittén betonar behovet av hälsoutbildning och hälso- och sjukvård, inklusive när det gäller sexuell och reproduktiv hälsa, som är anpassad till de specifika behov som finns hos barn i gatumiljöer. Sådan utbildning och vård bör vara vänlig och stödjande, heltäckande, tillgänglig, kostnadsfri, konfidentiell, icke-dömande, och icke-diskriminerande; den bör respektera barnens autonoma beslut, och bör ges utan krav på föräldrarnas samtycke.⁵² Vård bör göras tillgänglig oavsett vistelseort eller social status. Barn i gatumiljöer bör ha tillgång till gratis grundläggande hälso- och sjukvård genom allmän sjukförsäkring och sociala trygghetsprogram. Konventionsstaterna bör öka tillgängligheten till prevention, behandling och rehabilitering för missbruk, inklusive skademinimerande samhällstjänster, samt traumaterapi och psykisk hälso- och sjukvård för barn i gatumiljöer. Vårdpersonalen bör vara utbildad i barns rättigheter och i de särskilda förutsättningar som barn i gatumiljöer har. Staterna kan främja kamratutbildning med lämpligt stöd, som kan vara särskilt effektivt det gäller att bekämpa missbruk, sexuellt överförbara infektioner och hiv. Särskild uppmärksamhet måste läggas på att skydda barn i gatumiljöer från att bli inblandade i narkotikahandel.

F. Utbildning, fritid och kulturaktiviteter

Artikel 28 om utbildning

54. Utbildning som är tillgänglig, kostnadsfri, säker, relevant och av god kvalitet är avgörande för att förhindra att barn hamnar i gatumiljöer och för att tillgodose rättigheterna för barn som redan är i gatumiljöer. För många barn utgör utbildningen den sista länken till det samhället i stort. Staterna bör vidta de åtgärder som krävs, däribland genom stöd till föräldrar, omvårdare och familjer, för att se till att barn i gatumiljöer kan gå kvar i skolan och att deras rätt till utbildning av god kvalitet skyddas fullt ut. Det krävs ett spektrum av utbildningsalternativ, inklusive en möjlighet att gå om skolan ("second-chance education"), komma ikapp-kurser, mobila skolor, yrkesutbildning som är kopplad till marknadsundersökningar och som följs upp med långsiktigt stöd för att skaffa inkomster, och vägar in i formell utbildning, genom partnerskap med civilsamhället. Lärare bör utbildas i barns rättigheter och om barn i gatumiljöer, samt i barncentrerade, deltagandepräglade undervisningsmetoder.

Artikel 29 om utbildningens mål⁵³

55. Utbildningens mål för barn i gatumiljöer bör överensstämja med artikel 29 och bör omfatta läs- och skrivkunnsighet, räknekunnsighet, digital kompetens, vardagsfärdigheter, barnrättsutbildning, tolerans för mångfald, och medborgarskapsutbildning. Sådan utbildning är mycket viktig för tillgodoseendet av barns rätt till skydd, utveckling och deltagande, inklusive att stärka deras autonomi och ge dem egenmakt att bättre hantera risksituationer, för att hindra att barn hamnar i gatumiljöer, samt för de barn som är i gatumiljöer. Staterna bör vidta åtgärder för att tillhandahålla bra och kostnadsfri utbildning i barns rättigheter och vardagsfärdigheter för alla barn, genom skolans läroplan och genom icke-formell utbildning och utbildning på gatan, för att nå barn som inte går i skolan.

Artikel 31 om vila, lek och fritid

56. Kommittén vill betona rätten till vila, lek och fritid och till att delta i konstnärliga och kulturella aktiviteter. Barn i gatumiljöer använder sin egen kreativitet för att utnyttja de möjligheter till lek som uppstår i gatans informella miljö.⁵⁴ Konventionsstaterna bör se till att dessa barn inte på ett diskriminerande sätt utestängs från parker och lekplatser, till exempel genom klädbestämmelser,⁵⁵

⁵² Ibid., punkt 20-21, allmän kommentar nr 4, punkt 11 och 26, samt nr 15, i synnerhet punkt 8, 11 och 28.

⁵³ Allmän kommentar nr 1 (2001) om utbildningens mål.

⁵⁴ Allmän kommentar nr 17.

⁵⁵ Ibid., punkt 49.

och bör vidta åtgärder för att bistå dem i att utveckla sin kreativitet och utöva idrotter, inklusive med hjälp av mobila rekreations- och idrottsanläggningar.

G. Våld mot barn och särskilda skyddsåtgärder

Artikel 19 och 39 om frihet från alla former av våld⁵⁶

57. Våld i alla former – emotionellt, fysiskt eller sexuellt – är en grundorsak till, och en följd av, att barn hamnar i gatumiljöer. Våld av alla sorter genomsyrar livet för barn i gatumiljöer i stor skala, och är ett huvudproblem som betonas av barnen själva. Det behövs specifika, omedelbara och akuta åtgärder för att skydda barn i gatumiljöer. Exempel på sådana åtgärder är, i förening med samtliga rekommendationer i allmän kommentar nr 13, följande: förbud mot alla former av våld, inklusive kroppslig bestraffning; mekanismer för att nå utsatta barn som håller på att förlora anknytningen till familj och gemenskap; mekanismer för att anmäla våld, diskriminering och andra former av rättighetskränkningar; och mekanismer för att hålla förövare av våld ansvariga, oavsett om de är statliga eller icke-statliga, individer eller grupper. Särskilda mekanismer kan behöva etableras för att hantera individer som dessa barn rapporterar är ett hot mot deras välmående, till exempel vissa polistjänstemän, och personer som sysslar med organiserad brottslighet och narkotikahandel.

Artikel 34-36 om sexuella övergrepp, sexuellt utnyttjande, människohandel och annat utnyttjande

58. Barn i gatumiljöer löper särskilt hög risk att utsättas för sexuellt våld och utnyttjande, och det fakultativa protokollet till konventionen om handel med barn, barnpornografi och barnprostitution är särskilt relevant för dem. Könsanpassade insatser bör göras av personal som är utbildad i att förstå de särskilda förutsättningar som barn i gatumiljöer lever under. Barn kan ha hamnat i gatumiljöer genom människohandel som syftar till sexuellt utnyttjande eller utnyttjande som arbetskraft, och/eller kan, när de väl är på gatan, utsättas för risk för sådan människohandel, liksom även människohandel för kroppsdelar, och andra former av utnyttjande.

Artikel 32 om barnarbete

59. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att verkställa bestämmelserna dels i artikel 32.2 i konventionen, dels Internationella arbetsorganisationens (ILO:s) konventioner om minimiålder för tillträde till arbete från 1973 (nr 138) respektive om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete från 1999 (nr 182), för att skydda barn i gatumiljöer från ekonomiskt utnyttjande och från de värsta formerna av barnarbete. I arbetet mot barnarbete bör det ingå helhetsåtgärder, som att ge stöd till barn i att gå över till utbildning, och att garantera en skälig levnadsstandard för dem och deras familjer. Sådana åtgärder bör tas fram i samarbete med barn i gatumiljöer och andra viktiga intressenter, så att de speglar barnens bästa och så att de inte får oavsiktlig negativ inverkan på barnens överlevnad eller utveckling. Att kriminalisera tiggeri eller olicensierad handel kan medföra värre former av överlevnadsbeteenden, som till exempel kommersiell sexuell exploatering. System för sparande, som syftar till att utveckla privatekonomiska färdigheter och skydda de inkomster som barn i gatumiljöer tjänat in, har positiv effekt.

Artikel 37 och artikel 40 om rättskipning för unga lagöverträdare

60. Barn i gatumiljöer löper större risk att bli måltavlor, kriminaliseras och hamna i rättskipningssystemet för unga eller vuxna lagöverträdare, och har mindre sannolikhet att få utnyttja alternativ till rättsprocesser, alternativ till frihetsberövande, och reparativa insatser, eftersom de inte har råd att betala borgen och kan sakna vuxna som kan gå i god för dem. Otillbörligt beteende från polisens sida, till exempel trakasserier (inklusive stöld av barns pengar och ägodelar, att samla upp eller godtyckligt flytta på barn, ofta efter order från överordnade och/eller politiker), korruption, utpressning (för pengar eller sex), samt fysiskt, psykiskt eller

⁵⁶ Se allmän kommentar nr 3, punkt 19 och 36-37, nr 4, punkt 2 och 23, nr 8 (2006) om barnets rätt till skydd från kroppslig bestraffning och andra grymma eller förnedrande former av bestraffning, samt nr 13.

sexuellt våld, är vanliga rättighetskränkningar som konventionsstaterna skyndsamt bör kriminalisera. Kommittén oroas av "nolltoleranspolitik" som kriminaliserar barn i gatumiljöer och leder till tvångsmässig institutionsplacering. Konventionsstaterna bör stödja närpolisarbete, med betoning på att skydda snarare än att bestraffa barn i gatumiljöer, och bör inrätta ett mångkulturellt polisväsende. Staterna bör garantera alla rättigheter åt alla barn, även barn i gatumiljöer, inom ramen för ett reparativt snarare än bestraffande, rättssystem för unga lagöverträdare.⁵⁷

Artikel 38 om väpnade konflikter

61. Det fakultativa protokollet till konventionen om indragning av barn i väpnade konflikter är relevant, eftersom barn i gatumiljöer är särskilt utsatta för rekrytering till väpnade styrkor eller väpnade grupperingar. Väpnade konflikter kan leda till att barn hamnar i gatumiljöer genom att sociala nätverk bryter samman, familjer splittras, människor fördrivs från sina samhällen, eller genom att barnsoldater förskjuts av sina samhällsgemenskaper när de demobiliserats. När det gäller förebyggande arbete måste barn i gatumiljöer nås av utbildning i barnrätt, inklusive fredsutbildning, och initiativ för bekämpning av rekrytering. Insatser som syftar till att minimera inverkan från väpnade konflikter måste proaktivt motarbeta att barn skils från sina familjer, och familjespårningsprogram bör prioriteras. Avväpnings-, demobiliserings- och återintegreringsprogram för barn bör ta hänsyn till dynamiken i gatukontakter som orsak till och följd av barns inblandning i väpnade konflikter.

VI. Spridning och samarbete

Spridning

62. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna sprider denna allmänna kommentar inom myndigheter, rättsväsende och förvaltning, till barn i gatumiljöer, föräldrar och omvårdare, fackorganisationer, lokalsamhällen, den privata sektorn och civilsamhället. Alla spridningskanaler, inklusive tryckta medier, internet, och barns egna kommunikationsmedel, som till exempel berättelser och kamratutbildning, bör användas. Det innebär att den allmänna kommentaren behöver översättas till relevanta språk, inklusive teckenspråk, punktskrift och lättlästa format för barn med funktionsnedsättningar och begränsad läskunnighet. Det kräver också att det erbjuds kulturellt anpassade och barnanpassade versioner, samt versioner som bygger på bilder och inte text, att det hålls workshoppar och seminarier, att det ges stöd, som är anpassat utifrån ålder och funktionsnedsättning, i att diskutera vad den allmänna kommentaren innebär och hur man bäst genomför den, och att den förs in i utbildningen för all personal som arbetar för och med barn i gatumiljöer. Konventionsstaterna uppmuntras också att ta med information om barn i gatumiljöer i sina rapporter till kommittén.

Internationellt samarbete

63. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att stärka det internationella åtagandet, samarbetet och det ömsesidiga biståndet i att förebygga och förhindra att barn hamnar i gatumiljöer och att skydda barn som redan är i gatumiljöer. I detta ingår att hitta och dela med sig av rättighetsbaserad praxis som visat sig fungera bra, forskning, policyer, uppföljning och kompetensutveckling. Samarbete kräver deltagande av konventionsstaterna, Förenta nationernas organ, regionala organisationer, organisationer i civilsamhället (inklusive barnledda organisationer och akademien), barn, den privata sektorn och fackgrupperingar. Kommittén uppmuntrar dessa aktörer till att främja kontinuerliga policydialoger på hög nivå och forskning om evidensbaserade insatser av hög kvalitet, både förebyggande och avhjälpande. I detta ingår dialoger på internationell, nationell, regional och lokal nivå. Sådant samarbete kan behöva ta itu med skyddet av barn som korsar gränser som migranter, flyktingar och asylsökande, och som offer för/överlevare av gränsöverskridande människohandel. ***

⁵⁷ Se allmän kommentar nr 6, punkt 61, och nr 10, punkt 6, 8-9 och 16.